

Sławomir Mazur

**PROBLEMATYKA WYCHOWANIA PATRIOTYCZNO-OBRONNEGO
W BADANIACH NAUKOWYCH SAMODZIELNEGO ZAKŁADU
WYCHOWANIA OBRONNEGO KRAKOWSKIEJ WSP**

W Samodzielnym Zakładzie Wychowania Obronnego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, podobnie jak jest to przyjęte w większości wyższych uczelni, wyróżnia się dwa zasadnicze kierunki pracy: działalność naukowo-badawczą i dydaktyczno-wychowawczą. Oba te kierunki - co wynika z doświadczeń pedagogiki, zwłaszcza ostatniego okresu, a czemu pragnie sprostać prezentowana placówka - powinny tworzyć system korelacji, wzajemnie się weryfikując i stanowiąc podstawę do modernizacji podejmowanych oddziaływań, jak i w konsekwencji - do innowacyjności zabiegów dydaktycznych i wychowawczych.

Wprawdzie wspomniane tu zabiegi wychowawcze podejmowane były przez wyższe uczelnie od zarania ich dziejów, jednakże - zwłaszcza w ostatnim okresie - zasługują na poświęcenie im szczególnej uwagi. Otóż wytyczne resortu nadzorującego szkolnictwo wyższe zawierają zalecenie bezwzględnego podejmowania pracy wychowawczej. Wydaje się to szczególnie istotne w uczelniach pedagogicznych, których absolwenci w ramach przyszłej działalności zawodowej nawiązywać będą bezpośredni kontakt z dziećmi, młodzieżą, jak też z dorosłymi ludźmi, wpływając na zasady współżycia w różnych zespołach, oddziałując na psychikę i zachowanie ich członków. Także Wyższa Szkoła Pedagogiczna, w której od przeszło 15 lat funkcjonuje Samodzielny Zakład Wychowania Obronnego, jest kuźnią przyszłych wychowawców młodych pokoleń. Od ich przygotowania zawodowego w zdecydowanej mierze zależy kształt świadomości naszego społeczeństwa.

Zasygnalizowany problem jest wysoce złożonym, powszechnie bowiem odczuwa się brak wnikliwych i wyczerpujących badań oraz naukowych opracowań

całościowych zarówno diagnostycznych, jak i prognostycznych, mogących wzbogacić praktykę pedagogiczną w ogólności, a w zakresie wychowania patriotyczno-obronnego - jako wiodącej merytorycznie z uwagi na specyfikę omawianej placówki - w szczególności.

Na potrzebę podejmowania w badaniach empirycznych problematyki patriotyczno-obronnego wychowania młodego pokolenia, zarówno w aspekcie analiz teoretycznych warunkujących właściwą pracę nad podnoszeniem efektywności oddziaływań wychowawczych, jak i praktycznych działań uwzględniających szybko zmieniające się warunki społeczno-polityczne i kulturowe - zwracali uwagę w swych pracach liczni pedagodzy, m. in. profesorowie: Jan Bogusz, Zdzisław Kosyrz, Mieczysław Michalik czy Jerzy Zakrzewski¹. W prezentowanych analizach materiału empirycznego oraz całościowych eksper-tyzach (podejmowanych przez Wojskową Akademię Polityczną, Instytut Badań Problemów Młodzieży URM, Zespół Wychowania Obronnego Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk) dowodzili, że problematyka patriotyczno-obronna winna znaleźć się w centrum uwagi wszystkich ogniw wychowawczych, w tym także wszystkich wychowawców młodego pokolenia, jak i tych osób, od których organizacja tego procesu jest zależna. Podkreślano również znaczenie właściwego przygotowania kadr nauczycielskich do podejmowania problematyki wychowania patriotycznego i obronnego szkolenia dzieci i młodzieży, jak i właściwej weryfikacji podejmowanych działań pod kątem osiągniętych w nich efektów wychowawczych.

Postulowane powyżej zadania dla penetracji naukowej okazały się w konsekwencji zbieżne z postawionymi przed Zakładami Wychowania Obronnego Wyższych Szkół Pedagogicznych w Bydgoszczy i w Krakowie. Obie te placówki winny - jak to wynika z wytycznych Departamentu Spraw Obronnych ministerstwa - "[...] przygotowywać bezpośrednio nauczycieli przysposobienia obronnego i działaczy na rzecz obronności kraju [...]", zaś program nauczania Zakładów przewiduje wyposażenie studentów "[...] w zasób wiedzy i umiejętności niezbędnych do prowadzenia pracy dydaktycznej oraz kształtowania u młodzieży szkolnej świadomości i postaw patriotyczno-obronnych".²

Zważywszy znaczne potrzeby podejmowania badań dotyczących problematyki wychowania patriotyczno-obronnego, autor niniejszego opracowania pragnie przedstawić w ogólnym zarysie zakres przedsięwzięć naukowo-badawczych realizowanych w Samodzielnym Zakładzie Wychowania Obronnego WSP w Krakowie.

Zagadnienia wychowania patriotyczno-obronnego zajmują wiodące miejsce w badaniach prowadzonych w SZWO niemal od pierwszych lat jego działalności. Wszelako o typowej pracy naukowo-badawczej Zakładu można mówić dopiero od chwili przybycia do WSP oficerów odpowiednio przygotowanych do jej podejmowania (co wyrażało się posiadanymi przez nich stopniami naukowymi). W poprzednim natomiast okresie na dorobek naukowy placówki składała się działalność samodzielnych pracowników naukowych uczelni, współpracujących z Zakładem w kształceniu nauczycieli PO. Na podkreślenie zasługuje tu choćby działalność doc. dra hab. Mariana Śnieżyńskiego, najtrwalej związanego z problematyką badawczą ZWO, (zresztą pracownika tegoż Zakładu do 1979 roku).

Dotychczasową aktywność Zakładu w zakresie interesujących nas zagadnień można przedstawić w pięciu następujących działach:

- 1) przedsięwzięcia naukowo-badawcze wynikające z planu badań SZWO,
- 2) prace dyplomowe i magisterskie powstałe w SZWO,
- 3) udział w badaniach centralnych,
- 4) publikacje i wydawnictwa pracowników SZWO,
- 5) inicjatywy popularyzatorsko-wdrożeniowe i naukowo-badawcze.

Ich krótkiej analizie poświęcona będzie dalsza część opracowania.

Pierwszy dział obejmuje przedsięwzięcia naukowo-badawcze wynikające z rocznych i wieloletnich planów badawczo-rozwojowych zakładu. Wyszczególnić tu można: podnoszenie kwalifikacji naukowych przez pracowników SZWO, prace merytorycznych zespołów problemowych SZWO oraz konferencje naukowe.

Szczególnie dynamicznym wydaje się naukowy rozwój kadry Zakładu. Wyraża się to w znacznym powiększeniu liczby uzyskanych stopni naukowych doktora, jak i w ilości przygotowywanych rozpraw habilitacyjnych. W roku 1980 przybyli do WSP pierwsi oficerowie posiadający stopnie naukowe doktorów (S. Zabdyrski i M. Balcerowiak), w tym samym roku po raz pierwszy pracownik Zakładu (J. Ziarkowski) broni rozprawy doktorskiej z pedagogiki w murach rodzimej uczelni. W 1981 roku już pięciu pracowników Zakładu posiadając stopnie naukowe doktora przystępuje do pełnienia obowiązków służbowych adiunktów, w tym również - do prowadzenia prac naukowych zgodnie ze specyfiką placówki (oprócz wcześniej wymienionych oficerów w grupie tej znajduje się P. Tyrała i S. Mazur).

W kolejnych latach następuje dalszy rozwój naukowy kadry; w roku 1984 dwaj oficerowie zostali powołani na stanowiska docentów (S. Zabdyr-

ski i J. Ziarkowski), przygotowywane są także rozprawy habilitacyjne. W chwili przekazywania do druku niniejszej pozycji pierwsza z nich (J. Ziarkowski pt. "Innowacje pedagogiczne w procesie lekcyjnym przysposobienia obronnego młodzieży") znajduje się już w opracowaniu redakcyjnym w Wydawnictwie Naukowym WSP, dwie kolejne (S. Zabdyrskiego pt. "Powstanie i rozwój studiów nauczycielskich PO" oraz P. Tyrały pt. "Problemy wychowania obronnego młodzieży studiującej") oddano do recenzji, ostatnia (S. Mazura pt. "Wychowanie patriotyczno-obronne młodzieży") jest w końcowej redakcji. Zdecydowana ich większość traktuje o problematyce wychowania patriotyczno-obronnego i stanowi odzwierciedlenie wieloletnich penetracji i dociekań naukowych zgodnych z głównym kierunkiem badań Zakładu. Przedstawiony wyżej dorobek wyda się tym bardziej istotny, gdy zważymy skromny ilościowo potencjał kadry SZWO, która w chwili druku liczyła 12 pracowników (w tym: jeden docent, trzech adiunktów, dwóch st. wykładowców, trzech wykładowców, dwóch st. asystentów, jeden pracownik inż.-techniczny)³. Dynamikę podnoszenia kwalifikacji przez pracowników SZWO obrazuje tabela 1.

Tabela 1

Podnoszenie kwalifikacji przez pracowników SZWO

Uzyskane stopnie naukowe doktora	1975 r.	Stefan Zabdyrski Marek Balcerowiak	UMCS WAP	historia historia
	1980 r.	Jan Ziarkowski Paweł Tyrała	WSP WAP	pedagogika ekonomika
	1981 r.	Sławomir Mazur	WSP	pedagogika
	1987 r.	Ryszard Wroński Bronisław Siemieniecki	WAP WAP	pedagogika pedagogika
Nominacja na stanowiska etatowe docentów	1984 r.	Stefan Zabdyrski Jan Ziarkowski		kier. SZWO z-ca kier.
Przygotowywane prace habilitacyjne	1987 r.	Jan Ziarkowski	WAP	z zakresu pedagogiki
	1988 r.	Stefan Zabdyrski Paweł Tyrała	WAP WAP	
	1989 r.	Sławomir Mazur	WAP	

Istotnym, a wcześniej już sygnalizowanym zagadnieniem jest działalność merytorycznych zespołów problemowych Zakładu. Powołane zostały one do koordynacji całokształtu pracy placówki zgodnie ze swoją specyfiką. Aktualnie obok zespołów: dydaktyki PO, ogólnowojskowego i obrony cywilnej - działa zespół metodyki wychowania obronnego.⁴ Jego powołanie potwierdza istotną rolę omawianej problematyki w całokształcie zabiegów organizacyjno-programowych Zakładu. Na ocenę działalności zespołów, wydaje się, za wcześnie; przyjęto, iż ich działalność zostanie zweryfikowana na Konferencji Naukowej SZWO w IV kwartale 1989 roku. Można tu jedynie przytoczyć oceny częściowe dokonywane przez Zespoły Kontrolne zarówno Departamentu Spraw Obronnych ministerstwa, jak i Zarząd Szkolenia poza Wojskiem MON czy też Władze Rektorskie WSP. Oceny działalności zespołów są wysokie, zaś na wyróżnienie zasługuje - obok podjętych badań naukowych - również wprowadzenie innowacji w zakresie przygotowania studentów WO do podejmowania problematyki patriotyczno-obronnej w przyszłym miejscu pracy. Wymienić tu można choćby: współdziałanie SZWO z Inspektorem Specjalności Obronnych ZHP w Krakowie w zakresie realizacji programu zajęć pozalekcyjnych i w systemie wyposażania absolwentów w niezbędne państwowe uprawnienia do podejmowania problematyki patriotyczno-obronnej w szkołach, placówkach oświatowo-wychowawczych i organizacjach młodzieżowych; działalność Studenckiego Koła Naukowego Wychowania Obronnego; obozy szkoleniowo-naukowe w ramach Harcerskiej Operacji "Bieszczady 40" czy organizowane rok rocznie święto "Dzień Podchorążego", ze specyficznym dla kierunku WO programem i ceremoniałem szkoleniowo-wychowawczym.

Powierzenie pracownikom o odpowiednich kompetencjach naukowych prowadzenia seminariów magisterskich oraz zespołów problemowych Zakładu rozszerzyło znacznie obszar penetracji badawczej i stworzyło warunki dla twórczego wdrażania rozwiązań innowacyjnych, po wcześniejszym ich empirycznym zweryfikowaniu. Zastosowanie zasady łączenia prac aplikacyjnych z realizacją tematyki węzłowej SZWO przyspieszyło rozwiązanie najważniejszych problemów adaptacyjnych i rozwojowych nowego kierunku studiów.

Celowe wydaje się w tym miejscu odwołanie do wskaźników ilustrujących dorobek SZWO, jeśli idzie o absolwentów z tytułami magisterskimi, co na wstępie określone zostało jako kolejny, drugi dział w analizowanej dotychczasowej działalności Zakładu. Z ogólnej liczby wypromowanych

studentów, 970 to osoby z tytułem magistra pedagogiki w zakresie wychowania obronnego oraz blisko 60 - z tytułem magistra wychowania obronnego (już po zmianie nazwy i czasokresu studiów), co daje pokaźną liczbę przeszło tysiąca absolwentów.

Analiza treściowa podejmowanych prac aplikacyjnych pozwoliła ustalić, iż zdecydowana ich większość traktuje o dydaktyce PO (ok. 48 %) oraz dotyczy problematyki typowo związanej z wychowaniem patriotyczno-obronnym w szerokim tego słowa znaczeniu (ok. 43 % prac). Jeżeli uznamy, iż przysposobienie obronne jest jednym z zasadniczych elementów systemu wychowania patriotyczno-obronnego, a prace nad efektywnością dydaktyki przedmiotu są bezpośrednio związane z możliwością wzrostu osiąganych efektów patriotyczno-obronnych, to przeszło 90 % prac magisterskich zawiera się w dziale problemowym "wychowanie patriotyczno-obronne młodzieży". Wskaźnik ten wydaje się być zadowolający i znacznie wyższy od osiąganych na innych kierunkach WSP w Krakowie. Nadmienić tu należy, że pozostałe prace (ok. 9 %) traktują w większości o problemach pokrewnych dla głównego przedmiotu zainteresowań Zakładu, chociaż często przygotowywane były pod kierunkiem promotorów nie będących jego pracownikami. Promotorami prac magisterskich, w których najczęściej podejmowano problematykę wychowania patriotyczno-obronnego młodzieży, byli: S. Zabdyrski (45), J. Ziarkowski (39), P. Tyrała (18), S. Mazur (13), M. Balcerowiak (12).⁵

Tabela 2

Liczba absolwentów studiów
magisterskich PWO i WO

Kierunek	Czas	Studia dzienne	Studia zaoczne	Razem
Pedagogika w zakresie wychowania obronnego	2 l. 4 l.	63 294	209 404	970
Wychowanie obronne	4 l.	20	35	55
Ogółem				1 025

Odrębny trzeci dział aktywności Zakładu stanowi udział jego pracowników w badaniach centralnych nad problematyką wychowania patriotyczno-obronnego. Dział ten może być potwierdzeniem wkładu SZWO, jak i poszczególnych jego pracowników w realizację szeregu ogólnokrajowych przedsięwzięć naukowo-badawczych i wdrożeniowych.

W roku 1980 Zakład współuczestniczył w badaniach nt. "Młodzież polska a obronność kraju", realizowanych przez Zespół Wychowania Obronnego Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, pod kierunkiem p.ka prof. dra hab. Jerzego Zakrzewskiego. Badania w ramach opracowywanej ekspertyzy (w latach 1981 - 1985) prowadzili, kierujący powołanymi zespołami badawczymi, S. Zabdyrski i S. Mazur. W roku 1982 w Krakowie przeprowadzone zostało 3-dniowe ogólnopolskie sympozjum PAN, na którym przedstawiono końcowe wyniki ekspertyz obu wspomnianych uprzednio zespołów badawczych. Konsultantami naukowymi badań i sympozjum oraz prowadzącymi to sympozjum byli prof. prof.: Jan Kulpa, Zdzisław Kosyrz, Jerzy Zakrzewski, kierownikiem zaś - pracownik SZWO S. Mazur. Owocem merytorycznych obrad sympozjum była książka wydana przez KNP PAN i GK ZHP o zasięgu ogólnokrajowym.⁶

Kolejny raz do udziału w centralnych badaniach pracownicy Zakładu zaproszeni zostali w roku 1987. W ramach Instytutu Badania Problemów Młodzieży Urzędu Rady Ministrów podjęty został Centralny Program Badań Podstawowych nr 08.18, gdzie w dziale II A zajęto się problematyką wychowania patriotyczno-obronnego. Prace te realizowane są pod kierunkiem p.ka prof. dra hab. Jana Bogusza (jako koordynatora I stopnia).

W ramach wspomnianego działu II A powołano dwa zespoły badawcze, kierowane przez pracowników SZWO krakowskiej WSP: nr 3.0 S. Mazura nt. "Roli organizacji młodzieżowych w wychowaniu patriotyczno-obronnym" i nr 5.0 P. Tyrały nt. "Świadomości historycznej jako składnika potencjału obronnego".

Zespół 3.0 - w 15-osobowym składzie (pracownicy MON, MEN, KC PZPR, krakowskiej i bydgoskiej WSP, UJ, PK, WAP) - podjął badania (na próbie ogólnokrajowej) dotyczące młodzieży działającej w ramach organizacji ZHP, ZSMP, ZMW, ZSP i systemu szkolnego. W zespole tym prowadzą także badania, obok kierującego nim, inni pracownicy Zakładu: J. Ziarkowski, J. Wojtycza. Dotychczas zespół zakończył dwa etapy prac badawczych.⁷ Ekspertami prac

podejmowanych przez zespół są prof. prof.: Jan Bogusz, Zdzisław Kosyrz, Jerzy Zakrzewski i Jerzy Jarowiecki.

Zespół 5.0 - w składzie 8-osobowym (pracownicy WAP, WSP, UJ, KOiW, MON - podjął badania dotyczące środowiska akademickiego Krakowa. W zespole tym działają także, obok kierującego nim, inni pracownicy zakładu: B. Siemieniecki i Z. Pałka. Dotychczas zrealizowano pierwszy etap badań. Ekspertami tych prac są prof. prof.: Jan Bogusz, Tadeusz Kamiński oraz doc. Jerzy Jerschina.

Pracownicy Zakładu Wychowania Obronnego podejmują także próby popularyzacji osiągnięć w zakresie innowacyjności form i metod wychowania patriotyczno-obronnego oraz pomiaru efektywności oddziaływań wychowawczych także poza granicami naszego kraju. Przykładem może być ich udział w licznych międzynarodowych sympozjach, na których wygłaszali komunikaty naukowe, publikowane później w wydawnictwach krajowych i ZSRR.⁸

W roku 1986 z inicjatywy głównej Kwatery ZHP przy współudziale WSP w Krakowie zorganizowane zostało 5-dniowe międzynarodowe seminarium nt.: "Wychowanie patriotyczno-obronne dzieci i młodzieży". Było ono integralną częścią X Jubileuszowych Manewrów Techniczno-Obronnych ZHP. Przygotowanie i przeprowadzenie seminarium zlecone zostało SZWO i ISO ZHP w Krakowie. W seminarium uczestniczyli zaproszeni przedstawiciele kierownictw organizacji młodzieżowych państw socjalistycznych - realizatorzy programu wychowania patriotyczno-obronnego z Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, ZSRR, Węgier i Polski. Konsultantem naukowym seminarium był płk prof. dr hab. Zdzisław Kosyrz, zaś funkcję kierującego seminarium powierzono autorowi niniejszego opracowania. W trakcie obrad wyniki badań prezentowali pracownicy SZWO oraz przedstawiciele Studenckiego Koła Wychowania Obronnego. Efekty obrad seminarium opublikowano w książce wydanej w języku polskim i rosyjskim, rozkolportowanej w znacznym nakładzie do państw socjalistycznych.⁹ Podjęta w roku 1986 inicjatywa dała początek kontynuowanym obecnie międzynarodowym spotkaniom naukowym poświęconym problematyce wychowania patriotyczno-obronnego młodzieży w organizacjach i związkach młodzieży.

Odrębną grupę stanowią publikacje pracowników SZWO wyszczególnione jako czwarty dział w klasyfikacji podejmowanej działalności badawczej SZWO.

Skromne ramy niniejszego artykułu nie pozwalają na dokonanie „nikliwej” analizy treściowej publikacji na temat wychowania patriotyczno-obronnego pióra pracowników SZWO. Pozwolę sobie tylko przedstawić ich tabelaryczny układ, z jednoczesnym podziałem na pozycje o zasięgu zagranicznym, książki, skrypty oraz inne druki zwarte, jak również artykuły publikowane głównie w czasopiśmie ogólnokrajowych. W końcowej części tabeli prezentowana jest wartość procentowa poszczególnych form wydawniczych, jaką w ogólnej liczbie publikacji danego autora stanowią pozycje całkowicie zgodne z interesującą nas problematyką (tzn. bezpośrednio związane z zagadnieniem wychowania patriotyczno-obronnego dzieci i młodzieży). Oczywiście wyliczenia te należy traktować li tylko szacunkowo, płynna jest bowiem granica pomiędzy tytułem bezpośrednio związanym z omawianą problematyką a takimi, które stanowią jedynie jej margines lub znacznie od niej są oddalone. Zaprezentowane dane świadczą jednakże o tym, iż zdecydowana większość publikacji pracowników SZWO (przeszło 53 %) oscyluje bezpośrednio wokół pierwszoplanowego przedmiotu penetracji naukowo-badawczej tej placówki.

Tabela 3

Wydawnictwa zwarte i publikacje pracowników SZWO z zakresu problematyki wychowania patriotyczno-obronnego

Autor	Wydawnictwa o zasięgu zagranicznym	Książki	Skrypty	Inne druki zwarte	Artykuły	Σ	%
M. Balcerowiak	-	2	1	-	2	5	20
D. Hojnacki	-	-	-	-	2	2	60
W. Kondrat	-	-	-	-	2	2	42
P. Tyrała	1	1	3	3	21	29	67
S. Mazur	4	5	5	3	35	52	97
B. Siemieniecki	-	-	-	2	6	8	55
D. Topa	-	-	-	2	2	4	40
J. Wojtycza	-	-	-	1	15	16	39
R. Wroński	-	-	-	1	5	6	55
S. Zabdyrski	2	1	1	3	21	28	60
J. Ziarkowski	-	1	1	2	20	23	51
P. Szybka	-	-	-	-	1	1	50

Prezentując powyższy materiał autor zdaje sobie sprawę, iż tematu w pełni nie wyczerpał, wiele zagadnień jedynie zasygnalizował; ze względu na ograniczone ramy informacji odstąpił również od analizy ostatniego, piątego działu aktywności SZWO, a więc inicjatyw popularyzatorsko-wdrożeniowych, które - w zdecydowanej większości - zostały już omówione we wcześniejszej opracowanej przez Zakład publikacji.¹⁰

Dokonując analizy problematyki wychowania patriotyczno-obronnego podejmowanej w badaniach pracowników SZWO WSP w Krakowie, celowym wydaje się przypomnienie wskazań metodologicznych prof. Zdzisława Kosyrza, które stanowią wytyczne do dalszej działalności naukowo-badawczej omawianej placówki.¹¹

Po pierwsze, autor zwraca uwagę na przedmiot rozważań, stosunkowo dawno wprowadzony do ogólnego systemu edukacji zarówno młodzieży, jak i szerszych grup społecznych. Zaznacza, iż zgromadzono już sporo informacji o strukturze i efektach tego wychowania, co nie oznacza, iż dopracowano się takich uogólnień i tez, które w pełni wyjaśniają wszystkie kwestie, w tej liczbie również dotyczące przedmiotu i zakresu wychowania patriotyczno-obronnego w Polsce. Kolejną sprawą, na którą zwraca uwagę Z. Kosyrz to fragmentaryczność materiału empirycznego, mającego stanowić podstawę zamierzonych analiz. Przyczyn tego autor upatruje w fakcie, iż sam temat "[...] należy do najtrudniejszych i to nie tylko w naukach pedagogicznych [...] już samo tworzenie pojęć stwarza wiele problemów i to tak dalece, że w niektórych teoretycznych rozprawach kwestionuje się nawet autonomiczne istnienie samego zjawiska, które ma być badane [...]"¹².

Celowym wydaje się tu również przytoczenie wypowiedzi płka mgra Mariana Anysza (kierującego problematyką wychowania patriotyczno-obronnego w resorcie edukacji narodowej), który zwraca uwagę, iż pamiętać należy o "toczącej się nadal walce o umysły młodzieży [...]", w której [przyp. S. M.] "[...]zwycięzać będą mogli po prostu lepsi [...] lepszymi musimy być my [...] co oznacza, że nadal w niełatwych warunkach należy osiągać lepsze wyniki"¹³. Autor ten podkreśla, że "wychowanie patriotyczno-obronne młodzieży szkolnej jest działalnością twórczą, w procesie tym nie ma gotowych recept, uniwersalnych środków na wszystko, co się w życiu dzieje. Wymaga ono ciągłych poszukiwań i umiejętności nadążania za potrzebami współczesności"¹⁴.

W działalności na rzecz wychowania patriotyczno-obronnego - jak pisze dalej M. Anysz - musimy być coraz sprawniejsi organizacyjnie, precyzyjniejsi merytorycznie, doskonalsi metodycznie. I w tych kierunkach - wydaje się - powinny zmierzać przedsięwzięcia naukowo-badawcze, jak i dydaktyczno-wychowawcze podejmowane przez Samodzielny Zakład Wychowania Obronnego WSP w Krakowie w okresie najbliższym - z jednoczesną perspektywą przygotowania kadr nauczycielskich dla potrzeb XXI wieku.

PRZYPISY

¹ J. Bogusz - Młodzież i jej świat wartości, w: Młodzież i wychowanie, Warszawa 1987; Problemy wychowania politycznego młodzieży, w: Polityka i wychowanie, Warszawa 1986; Szkoła, młodzież, obronność, Warszawa 1987; J. Bogusz, Z. Kosyrz - Kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży, Warszawa 1979; Z. Kosyrz - Wychowanie patriotyczno-obronne dzieci i młodzieży, Warszawa 1988, Kultura polityczna młodzieży, Warszawa 1987, Wychowanie patriotyczne młodzieży akademickiej, Warszawa 1985, Problematyka patriotyczno-obronna w systemie edukacji narodu, w: Polityka i wychowanie, Warszawa 1986; M. Michalik - Młodzież i tworzenie przyszłości, w: Młodzież i wychowanie, Warszawa 1987; J. Zakrzewski - Udział ZHP w procesie wychowania patriotyczno-obronnego dzieci i młodzieży", Warszawa 1984; Idee wychowania obronnego we współczesnym okresie (założenia programu badań: Młodzież polska a obronność kraju), Warszawa 1981 i inne.

² E. Konieczny, Patriotyczno-obronne wychowanie studentów, "Pokolenia" 1986, nr 11, s. 39.

³ Z dniem 1 października 1987 r. docent przeszedł na emeryturę i zajęcia w SZWO realizuje w ramach godzin zleconych.

⁴ Kierownikami kolejnych zespołów są: J. Ziarkowski (od 1988 r. - R. Wroński), M. Balcerowiak, P. Tyrała i S. Mazur.

⁵ Opracowano według danych za okres od 1985 do 1988 roku.

⁶ Udział ZHP w procesie wychowania patriotyczno-obronnego dzieci i młodzieży, wyd. KNP PAN Warszawa i GK ZHP, Warszawa 1983, s. 250.

⁷ Zespół przedstawił ekspertyzę nt. problematyki wychowania patriotyczno-obronnego w działalności badawczej organizacji oraz ich roli w przygotowaniu młodzieży do obronności kraju, a także stan świadomości patriotyczno-obronnej młodzieży (ss. 310 i 180).

⁸ Wymienić tu można spotkania naukowe w Lublinie w roku 1981 (S. Mazur), w Kijowie w roku 1984 (S. Zabdyrski i S. Mazur), w Leningradzie w

roku 1985 (S. Mazur) i Moskwie w roku 1985 (S. Mazur wraz z abiturientem K. Pankiem).

9 Wychowanie patriotyczno-obronne dzieci i młodzieży , Warszawa 1987, s. 360.

10 Studia pedagogiczne w zakresie wychowania obronnego w WSP w Krakowie ..., Kraków 1987, s. 7, 24, 42.

11 Z. Kosyrz, Problematyka patriotyczno-obronna w systemie edukacji politycznej narodu , w: Polityka i wychowanie , MON, Warszawa 1986.

12 Tamże, s. 69.

13 M. Anysz, O wyższą skuteczność wychowania patriotyczno-obronnego młodzieży szkolnej , "PO w szkole" 1987, nr 1, s. 10.

14 Tamże, s. 11.